

Η εμβληματική φυσιογνωμία του ιθαγενή προέδρου του Μεξικού, Μπενίτο Χουαρέζ θα αποτελέσει παρακαταθήκη για την αστική τάξη της χώρας στον δρόμο προς την πολιτική της χειραφέτηση αλλά και λαϊκό σύμβολο για την εθνική ανεξαρτησία και τον αντιαποικιοκρατικό αγώνα.

του **Βασίλη Σουλιώτη**

[Πριν τον Πορφύριο Ντιάζ](#)

Η ανεξαρτησία και ο αμερικανομεξικανικός πόλεμος

Η ιστορία του Μεξικού ως ανεξάρτητου κράτους ξεκινά το 1821 όταν ολοκληρώνεται η εθνικό - απελευθερωτική επανάσταση εναντίον στους Ισπανούς αποικιοκράτες ενώ το 1824 έχουμε την ψήφιση του πρώτου Συντάγματος. Από το 1835 ξεκινά μια αντιπαράθεση για την επαρχία του Τέξας, ανάμεσα στους Αμερικάνους και το Μεξικό στο οποίο ανήκει και η περιοχή. Η πρώτη αυτή φάση συγκρούσεων τελειώνει με την νίκη των Αμερικανών και την ένωση του Τέξας με τις ΗΠΑ το 1845, γεγονός που θα αποτελέσει και το έναυσμα για τον Αμερικανό-Μεξικανικό πόλεμο ο οποίος είχε καταστροφικά αποτελέσματα για τους Μεξικάνους που χάνουν σχεδόν το μισό των εδαφών των οποίων τότε κατείχαν.

Ο εμφύλιος πόλεμος και η αρχή του Πορφυριάτου

Μια δεκαετία αργότερα στα 1855 η επανάσταση της Αγιούτλα θα είναι αποτέλεσμα της εμφάνισης, έστω και σε εμβρυακό βαθμό, μιας νέας φιλελεύθερης μεξικάνικης αστικής τάξης που θα αντιπαρατεθεί στην υπάρχουσα καθεστηκία τάξη η οποία μέχρι τότε αναπαρήγαγε τις αποικιοκρατικές κοινωνικές δομές του παρελθόντος. Αναπαρήγαγε δηλαδή τις σχέσεις μιας αγροτικής κοινωνίας που αδυνατούσε να ανταποκριθεί στις ανάγκες ενός νέου κόσμου που γεννιόταν μέσα από την βιομηχανική επανάσταση και την γέννηση του καπιταλισμού. Απότοκο της επανάστασης ήταν το Σύνταγμα του 1857 το οποίο έκανε μεταξύ άλλων πλήρη διαχωρισμό εκκλησίας και κράτους με ταυτόχρονη εθνικοποίηση και αναδιανομή της γης.

Οι απαλλοτριώσεις αυτές αφορούσαν την εκκλησιαστική γη αλλά και την κοινοτική γη των ιθαγενών πληθυσμών η οποία αρχίζει να συγκεντρώνεται στα χέρια λίγων ιδιοκτητών γης οι οποίοι την αποσπούσαν στην συνέχεια με διάφορους τρόπους και άλλες κοινοτικές-συλλογικές γαίες που ανήκαν στα πουέμπλος.

Τα πουέμπλος ήταν τα παραδοσιακά αυτόνομα και αυτοδιοίκητα χωριά των ιθαγενών και αποτελούν στο Μεξικό κοινωνική δομή που εμφανίζεται ήδη από την εποχή των Αζτέκων, δηλαδή ήδη από τον 14ο αιώνα. Αυτού του τύπου η οργάνωση δημιουργούσε όχι μόνο μια παράδοση που αφορούσε την οικονομία αλλά και μια συγκεκριμένη πολιτισμική ταυτότητα, μια συγκεκριμένη παράδοση συλλογικότητας και αλληλεγγύης μεταξύ των αγροτικών κοινοτήτων.

Θα ακολουθήσει ο «Εμφύλιος Πόλεμος της Μεταρρύθμισης» απ' όπου θα αναδειχθεί και η σημαντική φιγούρα του πρώτου ιθαγενή προέδρου Μπενίτο Χουαρέζ. Στον πόλεμο αυτό θα αναμειχθεί ο Ναπολέοντας[1] και η Γαλλία που επιδιώκει να μετατρέψει το Μεξικό σε προτεκτοράτο ανακηρύσσοντας προσωρινά (1863 - 1867) τον Μαξιμιλιανό, δούκα της Αυστρίας, βασιλιά. Τελικά οι Μεξικάνοι συνεπικουρούμενοι από τους Αμερικάνους θα εκθρονίσουν και θα εκτελέσουν τον Μαξιμιλιανό δίνοντας οριστικό τέλος στις επιδιώξεις της Γαλλίας. Ημερομηνία ορόσημο θα αποτελέσει το 1876, έτος κατά το οποίο απομακρύνεται ο Μπενίτο Χουαρέζ από την εξουσία και ξεκινά η περίοδος της προεδρίας του Πορφύριου Ντιάζ, γνωστής και ως «Πορφυριάτο».

Το 'Πορφιριάτο' υπήρξε μια περίοδος στυγνής εκμετάλλευσης των αγροτών και της κυριαρχίας των ξένων μονοπωλίων

«Πορφιριάτο»

Εισαγωγικά

Είναι αδύνατον να κατανοήσουμε επαρκώς τα αίτια της μεξικάνικης επανάστασης αν δεν σημειώσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της μεξικανικής κοινωνίας πριν την επανάσταση, και τα συγκεκριμένα οικονομικά συμφέροντα τα οποία εξυπηρέτησε και ικανοποιούσε το καθεστώς.

Ο Ντιάζ αρχικά θα έρθει στην εξουσία με το σύνθημα της μη επανεκλογής πάνω από δύο φορές, του ίδιου προσώπου στην θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας, για να διατηρηθεί τελικά σε αυτή την θέση για περίπου τριάντα πέντε χρόνια έως δηλαδή και το 1910 όπου και ανατρέπεται.

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται μεταξύ άλλων από την σύνδεση της με τα διεθνή ισχυρά οικονομικά κέντρα των ΗΠΑ, την Αγγλία, την Γερμανία. Δημιουργείται έτσι μια οικονομική ολιγαρχία από την οποία στηρίχθηκε το καθεστώς και η οποία έλεγχε μέσω του Ντιάζ και των κυβερνήσεων του ένα πολύ μεγάλο μέρος της οικονομίας και της παραγωγής μέσω της προνομιακής της μεταχείρισης[2].

Η ανάπτυξη των σιδηροδρόμων

Τα δίκτυα σιδηροδρόμων που κατασκευάζονται αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα της ανάπτυξης του Μεξικού και ταυτόχρονα ακρογωνιαίο λίθο της, όπως άλλωστε και όλων των χωρών που συγκροτούνται και αναπτύσσονται την περίοδο αυτή. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ μέχρι το 1869 αυτό θα αποτελείται από μόλις 205 χιλιόμετρα μήκος από το 1880 έως το 1910 το δίκτυο θα φτάσει συνολικά στα 19.205 χιλιόμετρα, όλα κατασκευασμένα από εταιρίες αγγλικών και αμερικανικών συμφερόντων[3]. Οι όροι των συμβολαίων που υπογράφονταν μεταξύ των εταιριών αυτών και της κυβέρνησης ήταν σκανδαλωδώς ευνοϊκοί. Δωρεάν παραχωρήσεις εδαφών από όπου περνούσαν οι γραμμές, υποχρεωτική εργασία των χωρικών με πολύ χαμηλούς μισθούς, εξαίρεση από φορολογικές υποχρεώσεις, οργάνωση δικιά τους αστυνομίας κ.α. Η ανάπτυξη του Μεξικού γίνεται με αποικιοκρατικούς όρους από τις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις, νέες (ΗΠΑ) και παραδοσιακές (Αγγλία, Γαλλία κλπ) που προωθούν τα συμφέροντα των μεγάλων μονοπωλιακών τους, τραστ.

Οι εκτάσεις που απαλλοτριώνονταν δημιουργούσαν ένα νέο εργατικό δυναμικό αποτελούμενο ως επί το πλείστον από αγρότες που είχαν χάσει την γη τους. Η ύπαρξη του σιδηροδρόμου συντελούσε στην ολοκληρωτική αλλαγή της οικονομικής ζωής. Οι νέες δυνατότητες στην μεταφορά προϊόντων, δημιουργούσαν αύξηση της ζήτησης σε αγαθά, αύξηση της παραγωγής και τελικά άνοδο της τιμής των προϊόντων.

Ο σιδηρόδρομος αποτελεί ένα εξαιρετικό παράδειγμα για τον διπλό χαρακτήρα της καπιταλιστικής ανάπτυξης και του ρόλου της. Από την μία δηλαδή θα αποτελέσει μια εξαιρετικά προωθητική δύναμη για την κοινωνία, διαλύοντας τις παλαιότερες -φεουδαλικές- δομές που επέμεναν να επιβιώνουν και από την άλλη οι ίδιες αυτές δυνάμεις στηρίζουν την ανάπτυξη αυτή στην πιο ακραία εκμετάλλευση των μεγάλων μαζών, ξεριζώνοντας τους αγρότες παραγωγούς από την γη τους αλλά και διαλύοντας όλο εκείνο το σύνολο των σχέσεων και των ιδιαίτερων πολιτισμικών χαρακτηριστικών τους.

Τηλέγραφος-Εξορυκτική βιομηχανία-Ηλεκτρικά δίκτυα-Εκχρηματισμός

Μαζί με τα σιδηροδρομικά δίκτυα έχουμε και την ανάπτυξη του τηλέγραφου, ηλεκτρικών δικτύων και δικτύων παροχής νερού. Ιδιαίτερα όσο αφορά τον εξηλεκτρισμό αυτός ξεκινά από το 1880 και αναπτύσσεται ιδιαίτερα στην πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα έτσι ώστε στα 1910 να υπάρχουν στην μεξικάνικη επικράτεια 165.000 χιλιόμετρα εγκατεστημένων δικτύων. Τα δίκτυα αυτά ήταν άνισα κατανομημένα και αναδείκνυαν τους διαφορετικούς δρόμους ανάπτυξης στο νότο, στο κέντρο και στο βορρά του Μεξικού[4].

Η εισαγωγή του ατμού και των ατμομηχανών ταυτόχρονη με την ανάγκη για καύσιμα που θα τροφοδοτήσουν ενεργειακά τις νέες δραστηριότητες οδηγούν σε ανάπτυξη της εξορυκτικής βιομηχανίας. Ταυτόχρονα η οικονομία της χώρας εκχρηματίζεται. Από τα 24 εκ. πέσος της συνολικής κυκλοφορίας το 1880 φθάνουμε στα 310 το 1910[5], συνέπεια αυτής της αλλαγής είναι σταδιακά η ίδρυση μεγάλων τραπεζών και η δημιουργία χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου αποτελούμενο από ξένους αλλά και μεξικανούς κεφαλαιοκράτες.

Μαζί με την ένταξη του Μεξικού στην παγκόσμια καπιταλιστική αγορά έχουμε και την ραγδαία αύξηση του πληθυσμού. Από το 1880 και τα 9,9 εκ. κατοίκους τριάντα χρόνια αργότερα, το 1910 θα φτάσει στα 15,1 εκ. Ταυτόχρονα προχώρα, όχι όμως με ανάλογους ρυθμούς και η αστικοποίηση της χώρας με τον αστικό πληθυσμό να αυξάνεται από 9,2% το 1895 στο 11% το 1910 ενώ μαζί αναπτύσσεται και μια εργατική τάξη που αποτελείται από εργαζόμενους των σιδηροδρόμων, μεταλλωρύχους, εργάτες στην κλωστοϋφαντουργία, στην χημική βιομηχανία, στην βυρσοδεψία.

Πίνακας 1. Πηγή: populstat.info

Έτος	Πληθυσμός	
1519	11	Άφιξη Ισπανών[6]
1650	1.2	
1793	3.7	
1840	6.7	
1860	8.2	
1880	9.9	
1900	13.6	
1910	15.1	[7]

Πίνακας 2 : Πηγή Αδόλφο Τζίλι

Έκτασ Παραγωγής	Αριθμός εργαζόμενων το 1910	%
αποκτηνοτροφικός	3.592.100 εκ.	68,1
μηχανία (εξόρυξη, μεταποίηση, δομές, μεταφορές, καύσιμα και υγεία)	850.000 χιλ.	16,1
εργασίες	-	15,8

Άθλιες συνθήκες διαβίωσης, καταπίεση και βέβαια υιοθέτηση ολόκληρου του φυλετικού αποικιοκρατικού ιδεολογήματος που επιδίωκε να δικαιολογήσει την εκμετάλλευση των ινδιάνων χωρικών

Η ύπαιθρος και ο αγροτικός κόσμος

Οι σημαντικότερες συνέπειες των πολιτικών της περιόδου του «Πορφυριάτου» αφορούν την ύπαιθρο και το ιδιοκτησιακό καθεστώς της γης (σύμφωνα με την απογραφή του 1910, 168 χιλιάδες εκτάρια γης άνηκαν μόλις σε 834 γαιοκτήμονες[8]). Από την ορκωμοσία του Ντιάζ ξεκινά διαδικασία επανασυγκέντρωσης της γης σε λίγους ιδιοκτήτες -εν μέρει και στην εκκλησία[9]- που καταλαμβάνουν τεράστιες εκτάσεις γης.

Το 1910 οι μεγάλες ιδιοκτησίες γης καταλάμβαναν το 81% του συνόλου των κατοικημένων κοινοτήτων. Τα χωριά που ήταν ελεύθερα ήταν 13 χιλιάδες σε ένα σύνολο 57 χιλιάδων. Τα χωριά που άνηκαν σε λατιφούντια ήταν μικρότερα από τα ελεύθερα. Ο πληθυσμός ενός ελεύθερου χωριού είχε κατά μέσο όρο 541 κατοίκους ενώ ο αντίστοιχος ενός εξαρτημένου 97.

Η γη των λατιφούντιων (γνωστή και ως εγκομιέντα [10] την περίοδο της ισπανικής αποικιοκρατίας) θα οργανωθεί σε μονάδες παραγωγής που ονομάζονται χασιέντες (hacienda, το αγρόκτημα-έπαυλη). Η μεγάλη τους διαφορά είναι ότι τα δεύτερα ενσωματώνονται (ή επιδιώκουν να ενσωματωθούν) στα δίκτυα

της παγκόσμιας αγοράς που σχηματίζεται στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα και υπό αυτή την έννοια είναι και περισσότερο ευάλωτα στις διεθνείς οικονομικές κρίσεις καθώς δεν είναι προσανατολισμένα στην αυτοκατανάλωση όπως συνέβαινε με τα αποικιακά λατιφούντια.

Η συγκρότηση μεγάλων ιδιοκτησιών στην γη και η μετατροπή χιλιάδων αγροτών σε ακτήμονες-εργάτες[11] γης εκτός ότι επέτρεπε την συσσώρευση απαραίτητων κεφαλαίων αποσκοπούσε και στην απελευθέρωση εργατικών χεριών που ήταν απαραίτητα για την βιομηχανία. Πρόκειται ουσιαστικά για μια εν πολλοίς παγκόσμια τάση όπου προκαπιταλιστικές μορφές παραγωγής εντάσσονται μέσα στον νεωτερικό κόσμο[12].

Όταν μελετούμε λοιπόν την μεξικάνικη κοινωνία των τελών του 19ου αιώνα αναφερόμαστε ως επί το πλείστον σε μια αγροτική κοινωνία με το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού να είναι αγρότες. Η κοινοτική γη δεν εκλείπει σε αυτή την περίοδο, συνεχίζει να υπάρχει, υφιστάμενη ωστόσο τεράστιες πιέσεις από την οικονομική και πολιτική ελίτ που δημιουργείται.

Τα αγροτικά στρώματα των άκληρων χωρικών μπορούν να διακριθούν σε τέσσερις βασικές κατηγορίες. Τους δουλοπάροικους-πεόνες (peones στα ισπανικά), τους μετακινούμενους εποχιακούς εργάτες γης που εργάζονταν με συμβόλαια, τους ενοικιαστές γης και τους επίμορτους καλλιεργητές που πλήρωναν σε είδος την γη που ενοικίαζαν από του μεγαλογαιοκτήμονες[13].

Το νομικό καθεστώς που όριζε τις υποχρεώσεις όλων αυτών των ομάδων είχε πολλές και διαφορετικές εκδοχές οι οποίες εξαρτύντουσαν και από τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούσαν σε κάθε επαρχία. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μπορούν να αναγνωρισθούν ανάμεσα στον βορρά και τον νότο.

Οι πεόνες ήταν γενικά αγρότες οι οποίοι ζούσαν μόνιμα σε χασιέντες. Η επιβίωση τους εξασφαλιζόταν από ένα πολύ μικρό κομμάτι γης, μια συγκεκριμένη ποσότητα τροφής (συνήθως καλαμποκιού) που διανέμετο σε ετήσια βάση από τον τσιφλικά, από κάποια ζώα και τέλος από έναν πολύ χαμηλό μισθό.

Η ομάδα των εποχιακών εργατών η οποία βίωνε και τις πιο δύσκολες συνθήκες αποτελείτο από άκληρους χωρικούς που είχαν χάσει τα κτήματα τους λόγω των απαλλοτριώσεων, από μετανάστες που έρχονταν από άλλες χώρες, από κατοίκους γειτονικών περιοχών, που ήταν είτε ιθαγενείς αυτόνομων κοινοτήτων είτε μικροϊδιοκτήτες που συμπλήρωναν το εισόδημα τους στις Χασιέντες.

Οι ινδιάνοι που αντιστέκονταν στο καθεστώς του Ντιάζ και την κλοπή της γης τους, εκτοπίζονταν από τις περιοχές τους. Ινδιάνοι Γιακί της επαρχίας Σονόρα αλλά και πολιτικοί αντίπαλοι του καθεστώτος, άνεργοι, μαζί με παραβάτες του νόμου ή απλά ζητιάνοι και άστεγοι, στάλθηκαν στην διάρκεια των τριάντα αυτών χρόνων κατά χιλιάδες για καταναγκαστικά έργα στις Χασιέντες της επαρχίας του Γιουκατάν, στην κοιλάδα της Οαχάκα και στο Ταμπάσκο

Ο Καλιφορνέζος δημοσιογράφος και συγγραφέας του βιβλίου "Mexico Barbaro", John Kenneth Turner αναφέρει χαρακτηριστικά ότι για τον γαιοκτήμονα ήταν προτιμότερο να χρησιμοποιήσει έναν εργάτη γης ξοδεύοντας όσο το δυνατόν λιγότερα χρήματα για την συντήρησή του και να «αγοράσει» έναν νέο εργάτη σε περίπτωση που αυτός πέθαινε παρά να του εξασφαλίσει στοιχειωδώς ικανοποιητικές συνθήκες για την επιβίωση του[14]. Η έννοια της «αγοράς» εδώ είχε το χαρακτήρα ενός ετήσιου συμβολαίου.

Πολύτιμες πληροφορίες δίνει και ο Κάρλ Κεργκερ, Γερμανός κρατικός αξιωματούχος[15]. Ο Κεργκερ περιγράφει λοιπόν πως όταν ένας νέος άνδρας έφθανε στην ενηλικίωση του, ο ιδιοκτήτης του έδινε ένα δάνειο ώστε ο νέος αγρότης να παντρευτεί και να στήσει ένα νέο νοικοκυριό. Επρόκειτο ουσιαστικά για μια προκαταβολή για την εργασία των επόμενων χρόνων που πρακτικά σήμαινε την δέσμευση του αγρότη για πολλά χρόνια στον συγκεκριμένο ιδιοκτήτη προκειμένου να μπορέσει να τον αποπληρώσει.

Πάντα στο "Mexico Barbaro", περιγράφεται πως οι συνθήκες ζωής και εργασίας ήταν τόσο άθλιες που

ακόμα και οι Αμερικανοί αξιωματούχοι απεσταλμένοι του προέδρου Γούντροου Γούλσον στα 1914 μείνανε έκπληκτοι όταν επισκέφθηκαν τις φυτείες ζάχαρης στην Βέρα Κρουζ ιδιοκτησίας ενός Αμερικάνου, μη πιστεύοντας ότι μπορούσαν να επικρατούν τέτοιες συνθήκες.

Μέσα σε μια τέτοια κοινωνική συνθήκη και προκειμένου να επιβληθεί ο νόμος και οι δεσμεύσεις των αγροτών - χωρικών απέναντι στους ιδιοκτήτες της γης χρησιμοποιούνταν τόσο το σώμα των αγροφυλάκων (rurales) αλλά και μικροί ιδιωτικοί στρατοί των γαιοκτημόνων.

Η οικονομική και πολιτική ελίτ

Η οικονομική ελίτ αποτελείτο από την παραδοσιακή τάξη των γαιοκτημόνων και από τα, νέα, καπιταλιστικά στρώματα του βιομηχανικού και χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου.

Ένα από τα βασικά γνωρίσματα των hacendados, που επιβεβαίωνε το κοινωνικό τους στάτους, ήταν δυνατότητα για κατανάλωση. Σε αυτή την διαδικασία φαινόταν ότι η νέα κεφαλαιοκρατική τάξη σταδιακά υπερτερούσε εκτοπίζοντας τους από την κορυφή της κοινωνικής πυραμίδας. Προκειμένου λοιπόν να διατηρηθεί αυτή η αναγνώριση της κοινωνικής τους θέσης ολό και συχνότερα έπρεπε να συνάπτουν δάνεια βάζοντας ως υποθήκη πολλές φορές και την ίδια την ακίνητη περιουσία τους. Αυτό πρακτικά σήμαινε ότι η εργασία έπρεπε να εντατικοποιηθεί προκειμένου να ικανοποιηθούν τα ενυπόθηκα δάνεια. Η εντατικοποίηση αυτή συνέβαλε με την σειρά της στην περαιτέρω εξαθλίωση των εργατών γης οδηγώντας πολλές φορές και σε τοπικές ένοπλες εξεγέρσεις[16].

Έτσι την περίοδο των τελών του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου διακρίνουμε δύο διαφορετικούς τύπους haciendas. Από την μία την παραδοσιακή γαιοκτησία, ημικαπιταλιστική, εμπορική αγροτική επιχείρηση, προσανατολισμένη στην τοπική κυρίως αγορά και ελάχιστα εκμηχανισμένη και από την άλλη ένας νέος τύπος χασιέντας που είναι μια καπιταλιστική επιχείρηση και στην οποία έχουμε ιδιαίτερη κατανομή εργασίας και χρήση σύνθετων μηχανών.

Η διαφοροποίηση αυτή είχε και γεωγραφικά χαρακτηριστικά, ανάμεσα δηλαδή στο βορρά ή στο νότο, την εγγύτητα στον Ειρηνικό ωκεανό ή στον κόλπο της Καραϊβικής αλλά και στις ΗΠΑ. Επίσης η διαφοροποίηση στον τύπο των χασιέντας σχετιζόταν με την εγγύτητα σε σιδηροδρομικά δίκτυα η οποία εξασφάλιζε χαμηλότερο κόστος για την μεταφορά των προϊόντων, το είδος της καλλιέργειας που μπορεί να απαιτούσε χειρωνακτική εργασία (όπως η συλλογή του εντόμου cochineal το οποίο χρησιμοποιείτο για την βαφή υφασμάτων). Τέτοιου είδους διαφορές μπορούν να γίνουν διακριτές και από επαρχία σε επαρχία όπως στην περίπτωση της Οαχάκα και του Μορέλος[17].

Οι ιδιοκτήτες των τραστ του σιδηροδρόμου, των πετρελαίων, της εξορυκτικής βιομηχανίας αποκτούσαν ταυτόχρονα και μεγάλες εκτάσεις γης που ήταν συνδεδεμένες άμεσα με τις υπόλοιπες δραστηριότητες τους. Οικογένειες όπως οι Rockefellers, οι Guggenheim[18], οι Hearst, οι Braniffs[19] δραστηριοποιούνταν και επιδίωκαν την προώθηση των επιχειρηματικών τους συμφερόντων ενώ είχαν άμεση παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις του Μεξικό πολλές φορές χρηματοδοτώντας τους πολιτικούς της αρεσκείας τους ή και υποστηρίζοντας το πραξικόπημα του Ουέρτα[20].

Η ανάπτυξη αυτή έχει ως επακόλουθο και την δημιουργία ενός κρατικού γραφειοκρατικού στρώματος που μονοπωλούσε την πολιτική εξουσία αποκομίζοντας οικονομικά οφέλη. Το ανθρώπινο δυναμικό αυτής της ομάδας συνέθεταν κατά κύριο λόγο από γόνους οικογενειών γαιοκτημόνων. Αντιλαμβάνονταν ως κοινωνικό ξεπεσμό την προοπτική ενασχόλησης με την χειρωνακτική εργασία και από την άλλη συνήθως σπάνια είχαν τα απαραίτητα κεφάλαια για την δημιουργία δικών τους μεγάλων επιχειρήσεων[21].

Οι κρατικοί αξιωματούχοι απολάμβαναν έτσι εκτός από ένα σταθερό εισόδημα και την ύπαρξη ενός κύκλου ανθρώπου που περιμένοντας κάποιου είδους ανταμοιβή δημιουργούσαν ένα είδος «αυλής». Διαμορφωνόταν έτσι ένα πελατειακό κράτος αποτελούμενο από ένα δίκτυο ανθρώπων του δημόσιου και

ιδιωτικού τομέα (επιχειρηματίες, έμποροι, πολιτευτές, κρατικοί υπάλληλοι, κλπ) με κοινά συμφέροντα.

Απόφοιτοι οι περισσότεροι από πανεπιστημιακές σχολές και με υψηλή μόρφωση αποτέλεσαν τον στενό πυρήνα τεχνοκρατών συμβούλων(científicos) και για το καθεστώς Ντιάζ και υπήρξαν φορείς μεταφοράς φυλετικών ιδεολογημάτων που επιδίωκαν να νομιμοποιήσουν την καταστροφή των παλαιών κοινωνικών σχέσεων στην συνείδηση των μαζών επιδιώκοντας την διαίωνιση της κοινωνικής ανισότητας καθώς τα αγροτικά στρώματα αποτελούνταν σε συντριπτικό βαθμό από ιθαγενείς και μιγάδες-mestizo, ενώ από την άλλη η οικονομική και πολιτική ελίτ αποτελείται από λευκούς απόγονους Ισπανών ή ξένους, Αμερικάνους, Γερμανούς κλπ .

Η κεντρική ιδέα αυτού του ιδεολογήματος ήταν ότι οι ιθαγενείς και οι μιγάδες δεν μπορούσαν να εξελιχθούν εξαιτίας φυλετικής προδιάθεσης η οποία τους καθιστούσε ανίκανους για ένα υψηλότερο πολιτιστικό επίπεδο και ήταν προορισμένοι να παραμείνουν σε μια κατάσταση δουλείας απέναντι στους λευκούς[22].

Ο κύκλος αυτού του κρατικού γραφειοκρατικού στρώματος λειτουργούσε σε ένα πολύ κλειστό πλαίσιο αποκλείοντας έτσι όλο εκείνο το υπόλοιπο κοινωνικό δυναμικό που ήθελε επίσης να πάρει μέρος στην διανομή της πολιτικής εξουσίας[23].

Η ανάπτυξη των πανεπιστημίων ταυτόχρονα αποτέλεσε και βάση για την ανάπτυξη ριζοσπαστικών ρευμάτων που διαπνεόμενα καταρχήν από τον γαλλικό διαφωτισμό, τον ουτοπικό σοσιαλισμό και την πολιτική κληρονομιά του Μπενίτο Χουαρέζ υπήρξαν οι πυρήνες για την δημιουργία ενός πυρήνα μιας ριζοσπαστικής διανοήσης που εμπνέονταν από το όραμα της κοινωνικής δικαιοσύνης και της δημοκρατίας.

Στην επαρχία της Οαχάκα για παράδειγμα το Instituto de Ciencias y Artes de Oaxaca θα αποτελέσει τον πυρήνα[24] για την δημιουργία ενός κύκλου φιλελεύθερων διανοούμενων με ριζοσπαστικές ιδέες και διαθέσεις απέναντι στην κεντρική πολιτική εξουσία.

Τέτοιες ομάδες εμφανίζονται ήδη από την δεκαετία του 1860, ενώ μαζί εμφανίζονται και τα πρώτα έντυπα και συνδικαλιστικές οργανώσεις αλληλασφάλειας.

Οι μαρξιστικές ιδέες στο Μεξικό δεν πρόκειται να αποκτήσουν κανένα σχεδόν έρεισμα μέσα στην μεξικάνικη κοινωνία παρά μόνο μετά την δεκαετία του 1920 και όταν η αίγλη της μπολσεβίκικης Οκτωβριανής επανάστασης θα αποκτήσει παγκόσμια εμβέλεια αν και σε όλη την περίοδο μετά το 1967 θα δημιουργηθούν πολλές ομάδες με σοσιαλιστικές επιρροές.

Το 1872 θα δημιουργηθεί η εφημερίδα «Σοσιαλιστής» και το 1874 «Η Κομούνα», επηρεασμένη εξάλλου και από τα γεγονότα της Παρισινή Κομούνα, ενώ το 1884 θα γίνει και η πρώτη μετάφραση του «Κομμουνιστικού Μανιφέστου».

Άμεσα συνδεδεμένη με την εφημερίδα «Σοσιαλιστής» ήταν και η δημιουργία της πρώτης εργατικής ένωσης στο Μεξικό. Ο Μεγάλος Κύκλος των Εργατών θα ιδρυθεί το 1872 και τα πρώτα του συμβούλια θα προέρχονται από εργάτες της υφαντουργίας και της χειροτεχνίας. Οι περισσότερες απεργίες της περιόδου γίνονται με αιτήματα που αποτελούν διατυπώνει ο «Μεγάλος Κύκλος». Μείωση του ωραρίου από δεκαπέντε ώρες σε δώδεκα, αιτήματα για αυξήσεις μισθών κ.α.[25]

Εργοστάσιο κλωστοϋφαντουργίας στις αρχές του 20ου αιώνα στο Μεξικό.

Η εργατική τάξη

Η εργατική τάξη στο Μεξικό αρχίζει να γεννιέται την ίδια περίοδο. Ο σιδηρόδρομος, η εξορυκτική

βιομηχανία και εταιρίες πετρελαίου αλλά και η υφαντουργία θα αποτελέσουν τον πυρήνα της (μόνο στην κλωστοϋφαντουργία το 1900 εργάζονται 50.000 εργάτες[26]). Ένα σημαντικό μέρος των εξειδικευμένων εργατών θα είναι ξένοι και θα παίξουν σημαντικό ρόλο στην μεταφορά συνδικαλιστικής εμπειρίας. Αντίστροφα το σημαντικότερο μέρος των ανειδίκευτων εργατών θα προέρχεται από δύο κοινωνικές ομάδες. Ο αγροτικός πληθυσμός που άκληρος πλέον και χωρίς τους πόρους που χρειάζονται για την επιβίωση του θα μετατραπεί σε χειρώνακτα εργάτη. Μεγάλο ποσοστό από αυτοαπασχολούμενους τεχνίτες και επαγγελματίες μέσα στις συνθήκες του ανταγωνισμού που διαρκώς αναπτύσσεται θα μετατραπούν επίσης σε μισθωτούς.

Οι συνθήκες εργασίας και οι γενικότεροι όροι μέσα στους οποίους γίνεται αυτή η ένταξη στο νέο περιβάλλον θα διαμορφώσουν και τις προϋποθέσεις για την δημιουργία εργατικών συλλογικοτήτων και την συλλογική αντίδραση.

Πίνακας 3 Πηγή Αδόλφο Τζίλι

Τομέας Βιομηχανίας	Αριθμός εργαζομένων το 1910
Μεταποίηση	606.000 χιλ (11,5%)
Εξορυκτική βιομηχανία	104.100 (2%)
Κατασκευές (Οικοδομή)	74.700 (1,4%)
Μεταφορές	55.100 (1%)
Ηλεκτρισμός και καύσιμα	10.600 (0,2%)

Την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα θα γίνουν και οι σημαντικότερες απεργίες από μεταλλωρύχους, εργάτες της υφαντουργίας και σιδηροδρομικούς. Στην Καναρέα η απεργία θα καταλήξει σε ανοικτή ένοπλη σύγκρουση με την δολοφονία ενός μεταλλωρύχου[27] από ιδιωτικούς αστυνομικούς της εταιρίας, την βίαιη απάντηση των εργατών και την τελική καταστολή τους από τμήματα του μεξικανικού στρατού αλλά και ένα τάγμα Αμερικανών Ρέιντζερ που πέρασαν τα σύνορα ύστερα από πρόσκληση του κυβερνήτη της επαρχίας της Σονόρα.

Οι απεργίες κατά την διάρκεια της περιόδου του Πορφυριάτου δεν ήταν ένα σπάνιο φαινόμενο. Από το 1876 μέχρι και το έναρξη της επανάστασης έχουν καταγραφεί συνολικά διακόσιες πενήντα[28] απεργίες οι οποίες οργανώνονταν από τις διάφορες συνδικαλιστικές οργανώσεις που πολλές από αυτές είχαν το χαρακτήρα εταιριών αλληλοβοήθειας.

Είναι σημαντικό να γίνει μια αναφορά στην σύνθεση της εργατικής τάξης του Μεξικού σε αυτή την περίοδο. Έχουμε λοιπόν όπως αναφέρθηκε παραπάνω όλες εκείνες τις ομάδες των εργαζομένων στον σιδηρόδρομο, στην εξόρυξη μετάλλων ή στην κλωστοϋφαντουργία αλλά ταυτόχρονα έχουμε και ένα πολύ μεγάλο αριθμό -ίσως και πλειοψηφικό- χειροτεχνών εργαζόμενων στα χωριά, εργαζόμενους σε μικρά εργαστήρια με μη εκμηχανισμένη παραγωγή. Πιλοποιία, βυρσοδεψία, εργαστήρια και βιοτεχνίες ψάθινων ειδών.

Η διάκριση αυτή διευκολύνει στην ανάδειξη διαφορετικοτήτων στην οργάνωση, στην ιδεολογική τους κατεύθυνση, στον τρόπο συλλογικής δράσης και αντίδρασης. Έτσι τα τμήματα αυτά των χειρωνακτων εργατών στα χωριά, στα μικρά εργαστήρια και βιοτεχνίες, βρίσκονταν πολύ κοντύτερα στην ιδιοσυγκρασία των αγροτικών πληθυσμών της υπαίθρου τόσο τόσο πολιτισμικά όσο και πολιτικά. Εξάλλου η είσοδος νέων τεχνολογιών και η κοινωνικοποίηση της παραγωγής, τους οδηγούσε στην οικονομική

καταστροφή έτσι ώστε να παρατηρούνται πολλές φορές βίαιες εκρήξεις που στόχο τους είχαν τις μηχανές όπως ακριβώς οι Λουδίτες συνάδελφοι τους στην Ευρώπη[29]. Όπως οι κοινότητες των ινδιάνων χωρικών βλέπανε να χάνουν την συλλογικά καλλιεργούμενη γη τους έτσι και οι χειροτέχνες του χωριού αντιλαμβάνονταν την βιομηχανία να τους καταστρέφει. Και οι δύο προκειμένου λοιπόν να απαντήσουν σε αυτό το πρόβλημα στρέφονταν στο παρελθόν, δηλαδή στην επιμονή της διατήρησης του παλαιότερου τρόπου παραγωγής και στην διατήρηση της αυτονομίας των κοινοτήτων τους. Έτσι πολλές φορές οι εξεγέρσεις αυτές είχαν ακριβώς έναν τέτοιο αυτονομιστικό και τοπικό χαρακτήρα[30].

Αντίθετα τα στρώματα αυτά της εργατικής τάξης που ήταν ενταγμένα σε μια πιο κοινωνικοποιημένη παραγωγή στην πόλη, στα ορυχεία, στις πετρελαιοπαραγωγικές περιοχές, στις περιοχές που πέραγε ο σιδηρόδρομος, διαμόρφωναν την πολιτική και ιδεολογική τους συγκρότηση από δυο άλλα ρεύματα εκ των οποίων το πρώτο υπήρξε κυρίαρχο και ηγετικό σε όλο το διάστημα πριν και κατά την διάρκεια της μεξικάνικης επανάστασης.

Το κυρίαρχο ρεύμα ήταν αυτό της παρακαταθήκης του αγώνα υπέρ της συνταγματικής δημοκρατίας της περιόδου του Χουαρέζ, ενός δηλαδή παραδοσιακού φιλελευθερισμού που είχε αποδείξει το προοδευτικό του χαρακτήρα στην σύγκρουση του με την μοναρχία και τον αποικιοκρατισμό.

Δευτερευόντως και μονό σε ένα μικρό ποσοστό οι σοσιαλιστικές ιδέες οι οποίες κατευθύνονταν προς μια πολύ πιο ριζοσπαστική κατεύθυνση είχαν καταφέρει να διεισδύσουν στα εργατικά στρώματα και συνεπώς να παίξουν ουσιαστικό ρόλο στην εξέλιξη της επαναστατικής δεκαετίας.

Υπό αυτή την έννοια οι απεργίες που πραγματοποιήθηκαν σε όλη την περίοδο του «Πορφυριάτου» παρέμειναν στον κύκλο διεκδίκησης οικονομικών αιτημάτων χωρίς οι οργανώσεις, τα σωματεία και οι εργατικές ομοσπονδίες που παίζανε πρωτοπόρο ρόλο σε αυτές να θέσουν συνολικότερα πολιτικά αιτήματα η να επιδιώκουν την συνολική ανατροπή της αστικής τάξης όπως θα έκανε το μπολσεβίκικο κόμμα στην Ρωσία μόλις επτά χρόνια αργότερα. Ταυτόχρονα παρέμεινε ένα μη χειραφετημένο πολιτικά κοινωνικό στρώμα επιδιώκοντας να προωθήσει τα συμφέροντα του μέσα από το Μαδερικό κόμμα, αρχικά, και των Συνταγματικών στην συνέχεια.

Τις ομαδοποιήσεις αυτές μπορεί να τις διακρίνει κανείς[31] και στην σύνθεση των στρατών που δημιουργούνται, με το ημι-προλεταριάτο της υπαίθρου του νότιου Μεξικού να τίθεται στο πλευρό του αγροτικού στρατού του Ζαπάτα, ενώ οι εργάτες του Βορρά να τάσσονται είτε στο πλευρό του Βίγια, είτε αργότερα στο πλευρό του Ομπρεγόν με τα γεγονότα του 1916 να παίζουν καταλυτικό ρόλο όπως θα δούμε παρακάτω.

Η εντεινόμενη κοινωνική δυσαρέσκεια από την ύπαιθρό ως τις πόλεις καθιστούσε αναγκαία την επιβολή όλο και πιο αυταρχικών μέτρων, τον περιορισμό των δημοκρατικών δικαιωμάτων, την λογοκρισία στον μεξικανικό τύπο.

Οι ολοένα και περισσότερο οξυμένες κοινωνικές αντιφάσεις στην μεξικάνικη κοινωνία της Πορφυριανής περιόδου ήρθαν να συναντηθούν με μια παγκόσμια οικονομική κρίση στα 1907-1908[32]. Οι τιμές των εξαγωγικών προϊόντων κατέρρευσαν, απολύθηκαν χιλιάδες εργαζόμενοι, τράπεζες έκλεισαν ή βρέθηκαν στα πρόθυρα της χρεοκοπίας και οι εισαγωγές μειώθηκαν. Η κατάσταση αυτή δεν επηρέασε μόνο τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα αλλά και τα μεσαία στρώματα των εμπόρων, επαγγελματιών και τεχνιτών.

.....

[1] Juan B. Rojo, 'The Meaning of the Mexican Revolution', Annals of the American Academy of Political and Social Science, 69, (Jan., 1917), σελ. 28

[2] Luis Cabrera, 'The Mexican Revolution: Its Causes, Purposes and Results', Annals of the American

Academy of Political and Social Science, 69, (1917), σελ. 10

[3] Αδόλφο Τζίλι, Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920, (Αθήνα, Κουκίδα 2006) , σελ.32-50

[4] Αδόλφο Τζίλι, Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.58

[5] Αδόλφο Τζίλι, Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.56

[6] Πήτερ Νιούελ-Ντερέβ Πούλ, Ο Ζαπάτα ο Μαγκόν και η Μεξικάνικη Επανάσταση, (Αθήνα, Ελεύθερος Τύπος 1997) σελ.172

[7] Αδόλφο Τζίλι, Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.38-39 και <http://www.populstat.info/Americas/mexicoc.htm>

[8] Αδόλφο Τζίλι, Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.60

[9] Luis Cabrera, 'The Mexican Revolution: Its Causes, Purposes and Results', Annals of the American Academy of Political and Social Science, 69, (1917), σελ. 6

[10] Αδόλφο Τζίλι, Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.81

[11] Αδόλφο Τζίλι, Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.43

[12] Αδόλφο Τζίλι, Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.82

[13] Friedrich Katz, 'Labor Conditions on Haciendas in Porfirian Mexico: Some Trends and Tendencies', The Hispanic American Historical Review, 54, No. 1 (1974), σελ. 4

[14] Friedrich Katz, 'Labor Conditions on Haciendas in Porfirian Mexico: Some Trends and Tendencies', The Hispanic American Historical Review, 54, No. 1 (1974), σελ. 18

[15] Friedrich Katz, 'Labor Conditions on Haciendas in Porfirian Mexico: Some Trends and Tendencies', The Hispanic American Historical Review, 54, No. 1 (1974), σελ. 13

[16] Max Sylvius Handman, 'The Mexican revolution and the standard of living', The Southwestern Political Science Quarterly, 1, No. 3 (1920), σελ.214

[17] Ronald Waterbury, 'Non-Revolutionary Peasants: Oaxaca Compared to Morelos in the Mexican Revolution', Comparative Studies in Society and History, 17, No. 4, (1975), σελ. 410-442

[18] John W. Sloan, 'United States Policy Responses to the Mexican Revolution: A Partial Application of the Bureaucratic Politics Model', Journal of Latin American Studies, 10, No. 2 (1978), σελ. 286

[19] Maria del Carmen Collado, 'Entrepreneurs and Their Businesses during the Mexican Revolution', Business History Review, 86, Τεύχος 04, (2012)

[20] Maria del Carmen Collado, 'Entrepreneurs and Their Businesses during the Mexican Revolution', Business History Review, 86, Τεύχος 04, (2012), σελ. 729

[21] Max Sylvius Handman, 'The Mexican revolution and the standard of living', The Southwestern Political Science Quarterly, 1, No. 3 (1920), σελ.210

[22] Max Sylvius Handman, 'The Mexican revolution and the standard of living', The Southwestern Political Science Quarterly, 1, No. 3 (1920), σελ.209

- [23] Max Sylvius Handman, 'The Mexican revolution and the standard of living', *The Southwestern Political Science Quarterly*, 1, No. 3 (1920), σελ.216
- [24] Ronald Waterbury, 'Non-Revolutionary Peasants: Oaxaca Compared to Morelos in the Mexican Revolution', *Comparative Studies in Society and History*, 17, No. 4, (1975), σελ. 422
- [25] Αδόλφο Τζίλι, *Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920*, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.70-71
- [26] Αδόλφο Τζίλι, *Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920*, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.62
- [27] Αδόλφο Τζίλι, *Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920*, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.94
- [28] Αδόλφο Τζίλι, *Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920*, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.72
- [29] Alan Knight, 'The Working Class and the Mexican Revolution, 1900-1920', *Journal of Latin American Studies*, Vol. 16, No. 1 (May, 1984), σελ. 63
- [30] Alan Knight, 'The Working Class and the Mexican Revolution, 1900-1920', *Journal of Latin American Studies*, Vol. 16, No. 1 (May, 1984), σελ. 54
- [31] Alan Knight, 'The Working Class and the Mexican Revolution, 1900-1920', *Journal of Latin American Studies*, Vol. 16, No. 1 (May, 1984), σελ. 65
- [32] Αδόλφο Τζίλι, *Η Μεξικάνικη Επανάσταση 1910-1920*, (Αθήνα, Κουκίδα 2006), σελ.101